THE PROCESS OF TRANSLATION. APPLICATION

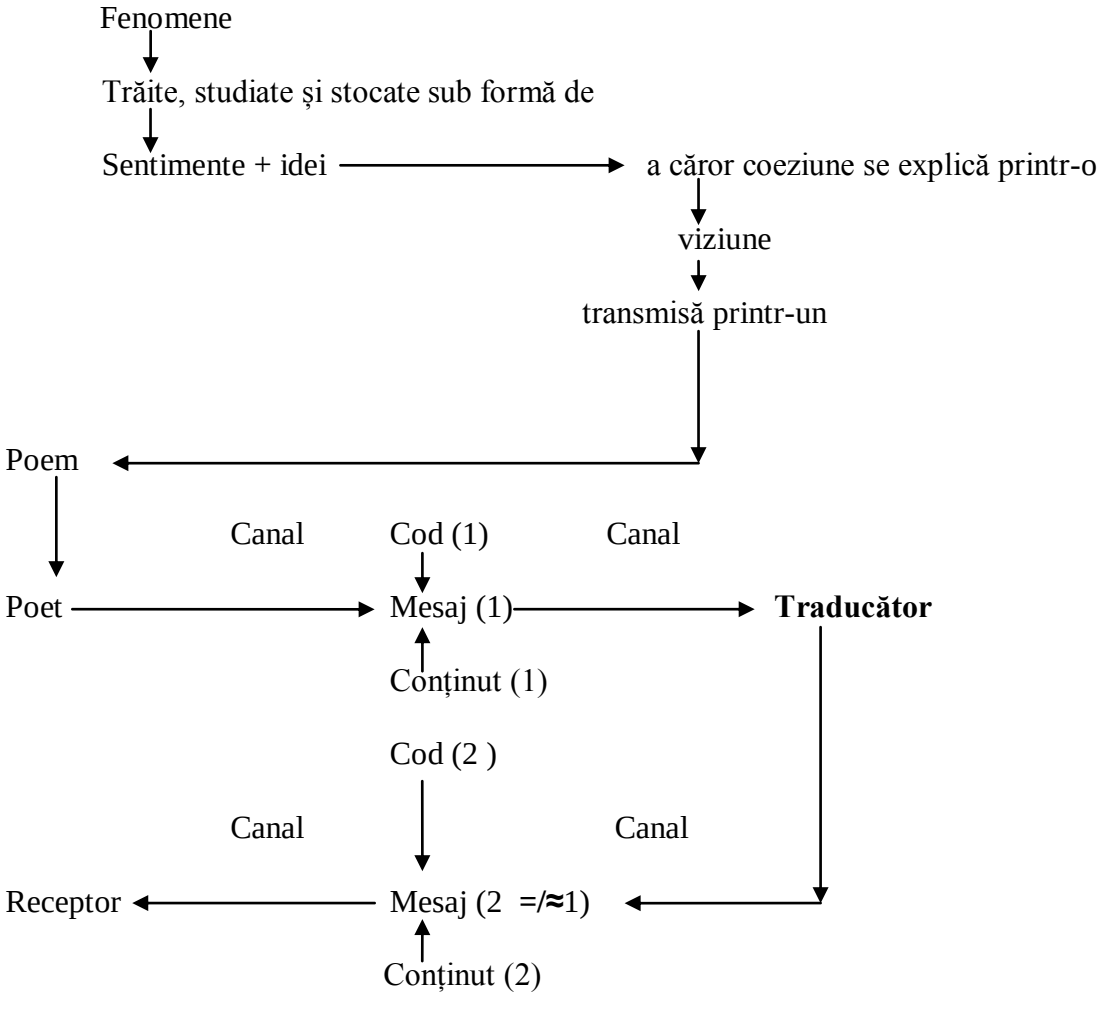
Sorin Suciu

Assist. Prof., PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureş

Abstract:Our paper is based on the analytical covering of one of SándorPetőfi poem's translation technique into Romanian. For the beginning, we ascertain the levels of analysis and point out the steps and methods used by the Romanian translator in the process. Furthermore, in a comparative approach, we also take into consideration one of the poem's English translations, "I'll Be A Tree", focusing on the socio-cultural level, level which is hermenetutically circled in order to reveal the meaning's buds opening from the depths of the Hungarian romantic poet's original sensibility and their blossom into universality.

Keywords:translation, levels of analysis, poetry, sign, hermeneutics

Procesul de traducere/interpretare este o situație de comunicare dedublată, care, pornind de la clasica schemă a comunicării, este sintetizat astfel, de către Elena Croitoru[1]:

[1]*Andrei Bantaș, Elena Croitoru, Didactica traducerii, Editura Teora, București, 1999, p. 36.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

Prin urmare, remarcăm rolul de placă turnantă al traducătorului, cel care, încercând hermeneutic gradul de traductibilitate[2] al textului (poetic, în cazul nostru), ajunge, prin comprehensiune, la redarea mesajului inițial (mai mult sau mai puțin identic, în funcție de factorii implicați în proces). Schema am adaptat-o textului poetic, substituind câmpul datelor cu cel al sentimentelor și ideilor, câmpul teoriei cu cel al viziunii, modelul cu poemul și emițătorul cu poetul.

Pentru început, stabilim nivelul de analiză al traducerilor alese în demersul nostru. Astfel, primul dintre ele este cel *lingvistic*, nivelul cel mai vizibil, evident, reprezentat de textul propriu-zis, conținând toate operațiile textuale corespondente, nivelul unde traducătorul zăbovește cel mai mult în procesul traducerii. Cel de-al doilea nivel este cel *pragmatic*, unde se face conexiunea cu contextul, situația în care traducerea se petrece. Pe acest nivel, analiza traducerii ia în considerare anumiți factori: identitatea autorului, contextul vieţii sale, intenţiile, contextul originalului (tip textual, funcţie, scop, aderenţă la canon şi tendinţe), identitatea, contextul de viaţă, intenţiile traducătorului, factori economici (plată), factori contractuali (termen de predare, stipularea unei terminologii de folosit) etc. Ultimul dintre niveluri, dar nu și cel mai puțin important, este cel *socio-cultural*, nivel care, deși nu este mereu vizibil, e omniprezent în orice traducere și implică factori precum: tendinţele ideologice, sociale, culturale, politice, propaganda, manipularea, chestiunile filozofice, teologice etc. Aici se integrează sensul originalului şi al traducerii sale în reţeaua globală de sensuri, pe care se bazează toate culturile şi societăţile, adică istoria însăşi. Analiza acestui nivel implică o vastă cunoaştere şi capacitatea de a asocia evenimente şi informaţii, fără vreo legătură la prima vedere.

Bineînțeles, clasificarea de mai sus este o problemă de accent, unele elemente analizate fiind preponderent de natură lingvistică, altele ținând mai mult de pragmatică ori privind cu întâietate aspectele socio-culturale, neexistând limite clare între ele. Prin urmare, aspectele lingvistice pot fi influențate de elementele pragmatice, care, la rândul lor, pot conduce înspre interferențe de ordin socio-cultural.

Al doilea pas al demersului nostru îl reprezintă punerea în lumină a modalităților de traducere a textului ales de noi, pe baza orientării funcționale a acestuia, conform Katharinei Reiss, cea care, pornind de la schema lui Karl Bühler, împarte textele de tradus în: *informative, expresive* și *incitative*. Astfel, textul ales de noi intră în categoria celor

[2] *În funcție de viziunea traductologilor, un text poetic este considerat traductibil sau intraductibil.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

expresive, care „ar pune în valoare funcţia expresivă a limbii, şi ar urma să fie traduse ţinându-se cont de forma lor, aşa cum este ea modelată de combinarea procedeelor stilistice, estetice, semantice şi gramaticale”.[3]

Cel de-al treilea pas pe drumul încercării noastre traductologice îl reprezintă evidențierea importanței analizei textuale în vederea traducerii, conform teoriei funcționale a Christianei Nord, numită Translation-Oriented Text Analysis/Analiza textuală orientată spre traducere.[4] Astfel, cele trei mari etape ale procesului de traducere sunt: *comprehensiunea* textului sursă, faza de *transfer* și *revizuirea* textului din limba țintă.[5] Cu toate că Nord propune alte două modele, cel în două faze și modelul „buclă” („looping”), luăm în considerare, aici, modelul trifazic, deoarece textul sursă este unul poetic, cu o funcție expresivă imanentă, după cum am afirmat anterior, iar traducătorii aleși în ilustrarea demersului nostru sunt, de asemenea, scriitori, având competențele necesare decodării corespunzătoare a textului sursă. Pornind de aici, factorii ce determină calitatea procesului de traducere ar fi următorii: (1) analixa atentă a textului sursă; (2) identificarea și clasificarea eventualelor probleme de traducere; (3) reflecția asupra conceptelor teoriei generale a traducerii (traducătorul nu găsește doar soluții potrivite din punct de vedere lingvistic și textual, ci adaptează aplicativ aceste soluții și concepte teoretice la contextul cultural al beneficiarului traducerii); (4) evaluarea produsului final (etapa în care traducerea finală este revizuită și corectată).[6]

Trebuie să mărturisim că alegerea poemului de analizat nu a fost deloc ușoară. Dacă e să ne gândim la faptul că am dorit a pune accentul pe nivelul socio-cultural al analizei noastre traductologice, atunci, mai mult ca sigur, un poem din ciclul revoluționar al poetului maghiar s-ar fi pretat mai bine.[7] Cu toate acestea, gustul a făcut alegerea, subiectivitatea îngreunând demersul nostru, făcându-l, însă, cu atât mai incitant. Și, cu toate că presiunea eseistului și a criticului din noi este mare, analiza noastră încearcă să se conformeze cât mai mult posibil acelei TOTA amintite anterior, deși, în esență, traducătorul „merge cam pe aceeași linie ca și criticul literar și parcurge cel puțin o parte

[3] *Magda Jeanrenaud, studiu introductiv la Ricœur, Paul, Despre traducere, postf. de Domenico Jervolino, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 6.*
[4] *Christiane Nord, Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis, Second Edition, Rodopi, Amsterdam-New York, NY, 2005.*
[5] *Ibidem, pp. 34-37.*
[6] Inmaculada Mendoza & Nuria Ponce, *Proposal for the Analysis of the Source Text in the Comprehension Phase of the Translation Process: Contextualization, and Analysis of Extra-Linguistic and Intra-Linguistic Aspects*, in „redit”, No 2, Malaga, 2009, p. 128, disponibil la https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3104820, accesat la 04.05.2016.
[7] *Am ales, totuși, poezia, evitând ideologia.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7
BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

din drumul străbătut de critic, deși destinația sa finală este cu totul alta."[8] Astfel, suntem de acord cu ipoteza lui Andrei Bantaș atunci când afirmă că o poezie ușor analizabilă este, implicit, una ușor traductibilă. Traducerile alese întru relevarea punctului nostru de vedere o demonstrează, cu prisosință, deși, ca poet și traducător în devenire, am putea avea, și chiar avem, o variantă proprie, nedezmințind opinia aceluiași traductolog, atunci când vorbește despre schimbarea/ignorarea deliberată a anumitor tipare. „Acest lucru se produce în moduri diferite: ori mergând pe linia minimei rezistențe (în special atunci când capacitatea traducătorului nu se ridică la înălțimea echivalării codurilor poetice), ori, dimpotrivă, prin îmbunătățirea sau transformarea restricțiilor prozodice pe care și le-a impus autorul cu alte restricții sau constrângeri prozodice (în special atunci când traduc chiar poeții - și în special poeții mari - deoarece ei nu se pot abține de la substituirea personalității autorului cu propria personalitate artistică); rezultatele sunt uneori extraordinare din punctul de vedere al calității „absolute", dar pot fi totodată criticabile din punctul de vedere «îngust» al traducerii propriu-zise, din pricina lipsei de fidelitate (ignorarea regulei stricte «nici pierdere, nici câștig» – pe plan semantic sau stilistic)."[9] Divagând puțin, dar nu prea mult, totuși, amintim aici și viziunea lui Harold Bloom asupra raporturilor revizioniste ale „anxietății influenței"[10] marilor poeți asupra „epigonilor", și, prin extensie, asupra poeților traducători de poezie.

Ajunși în acest punct, redăm materialul de lucru a studiului nostru:

[8] *Andrei Bantaș, op. cit., p. 130.*
[9] *Ibidem, p. 122.*
[10] *Harold Bloom, Anxietatea influenţei. O teorie a poeziei, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008, pp. 20-21.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

Fa leszek, ha...[11]	**Copac m-oi face**[12]	**A Vow**[13]
Fa leszek, ha fának vagy virága.	Copac m-oi face, dacă tu eşti floare	I'll be a tree, if thou wilt be its blossom;
Ha harmat vagy: én virág leszek.	Şi dacă floare eşti, m-oi face rouă!	I'll be a flower, if thou wilt be its dew;
Harmat leszek, ha te napsugár vagy...	Tot rouă, dacă rază eşti, de soare	I'll be the dew, if thou wilt be the sunbeam;
Csak hogy lényink egyesüljenek.	Să ne unim fiinţele amândouă!	Where'er thou art, let me be near thee too.
Ha, leányka, te vagy a mennyország:	Iar dacă tu eşti cerul, iubita mea	
Akkor én csillaggá változom.	O stea pe firmamentul tău voi fi	
Ha, leányka, te vagy a pokol: (hogy	Şi dacă iadul eşti, o viaţă-ntreagă	Wert thou the heaven of blue, beloved maiden,
Egyesüljünk) én elkárhozom.	S-ajung la tine, voi păcătui!	I a fixed star in that blue heaven would be;
		And wert thou doomed to hell itself, dear woman,
		I'd seek perdition to be near to thee.

La nivelul lingvistic, analiza poemului prin prisma traducătorului ne relevă, în primul rând, un vocabular simplu, concret (în cea mai mare parte), tradițional, care pune puține probleme din perspectiva echivalării acestuia în limba țintă. Predomină verbele existenței („leszek" = „m-oi face" = „I'll be", „vagy" = „eşti" = „thou wilt be"), cu accent pe sensul devenirii, al transformării și substantivele metaforice specifice literaturii populare maghiare, denumind elemente ale naturii („fa" = „copac"/„arbor"/pom = „tree", „virág" = „floare" = „blossom"/„flower", „harmat" = „rouă" = „dew" etc.), cuvinte care nu pun mari probleme de identificare a sensurilor echivalente din limbile țintă. De fapt, verbul „változom", din finalul versului șase, înseamnă „mă schimb/mă transform", el nefiind tradus ca atare de niciunul dintre cei doi traducători aleși de noi, aceștia folosind pentru echivalarea sensului viitorul verbului „a fi"/„to be". Totuși, o adaptare/traducere mai veche, cea a lui George Coșbuc (sub pseudonimul C. Boșcu) din revista literară bihoreană „Familia", conține unul dintre corespondenții românești ai acestui verb, la modul condițional-optativ („m-aș preface").[14]

[11] *Sándor Petőfi, Versek es koltemenyek/Poezii și poeme, ediție bilingvă, traducere de Eugen Jebeleanu, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 25.*
[12] *Ibidem.*
[13] Sándor Petőfi, *A Wow*, translation by Sir John Bowring, Critical and Biographical Introduction by Charles Harvey Genung in C.D. Warner, et al, *Hundred Hungarian Poems* in *The Library of the World's Best Literature. An Anthology in Thirty Volumes*, Warner Library Co., New York, 1917; disponibil la Bartleby.com, 2015: http://www.bartleby.com/library/poem/3984.html, accesat la 27.04.2016.
[14] Poemul se numește *Aș vrea să fiu* și conține precizarea „după Petőfi", conform luiȘerban Cioculescu, *Istoria literaturii române III - Epoca marilor clasici*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, p. 746: „Aş vrea să fiu eu arbor, tu frunză dac-ai fi;De-ai vrea tu să fii rouă, eu m-aş preface floare;/Şi m-aş preface rouă, atunci cînd ai fi soare:/Şi-a noastre inimi frage etern ni s-ar uni.//Şi dac-ai vrea,

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7
BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

Este de remarcat folosirea elementelor arhaice de vocabular în traducerea engleză (formele vechi ale pronumelor personale și verbelor, „thou", „thee", respectiv „wilt", „art", „wert") cu toate că originalul nu prezintă decât un singur cuvânt deosebit, folosit cu precădere în exprimarea poetică, „elkárhozom"[15], tradus corespunzător prin construcțiile „voi păcătui", respectiv „I'd seek perdition". Cât ajută aceasta în perceperea corectă a mesajului poetic nu suntem lămuriți. Rău nu face, totuși, deoarece, după cum am văzut mai sus, un poem simplu de analizat este și (relativ) simplu de tradus.

Un alt aspect, în ceea ce privește traducătorul român, de data aceasta, îl reprezintă folosirea viitorului popular în primul catren, „m-oi face", ceea ce dovedește perceperea corectă a naturii poemului original, exploatarea folclorului, specific tuturor autorilor romantici. E interesant, totuși, faptul că Jebeleanu nu mai folosește viitorul popular în cel de-al doilea catren, apelând la viitorul canonic („voi fi", „voi păcătui").

Mergând pe urma modelului[16] de analiză orientată spre traducere al lui Bantaș, observăm faptul că gramatica poemului lui Petőfi nu conține licențe poetice, exceptând, poate, forma stângace aleasă pentru a păstra ritmul în ultimele două versuri, formă ce nu este păstrată în cele două traduceri alese de noi pentru a fi analizate. Prozodia, însă, este una problematică, din această perspectivă, deoarece, pentru traducător, există riscul de a încerca o îmbunătățire a acesteia și a trăda, astfel, originalul, intrând pe teritoriul acelui binecunoscut „traduttore-traditore". Astfel, avem două catrene cu măsura versurilor impare de zece silabe, respectiv nouă silabe a versurilor pare, cu precizarea amintită anterior: penultimul vers se încheie cu cuvântul monosilabic „hogy", care, în acest context[17], este o prepoziție ce introduce o subordonată circumstanțială de scop și este lăsat acolo doar ca să nu se strice măsura versului. Este interesant faptul că sintagma „(hogy Egyesüljünk)" este pusă în paranteză, o reluare a ideii versului final al primului catren, fapt ce ne duce cu gândul la viziunea lui Nichita Stănescu despre poemul perfect, *Lecția despre cub*[18](dacă ne e permisă și nouă o mică paranteză transculturală). Această imperfecțiune nu este redată în cele două traduceri, „problema" fiind rezolvată de

---

copilă, să fii chiar ceru-n fine,/Pe sînul tău cel tainic e m-aş preface stea;/Iar cînd ai fi tu iadul, atunci, iubita mea,/M-aş duce-n iad îndată, să fiu în veci cu tine!" (C. Boșcu, *Aș vrea să fiu,* „Familia", numărul 47, din 18/30 noiembrie, Oradea, 1884).

[15] *Zaicz Gábor (főszerkesztö), Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 350, disponibil la http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tinta/TAMOP-4_2_5-09_Etimologiai_szotar/Etimologiai_szotar_350_350.html, accesat la 10.05.2016.*

[16] *Folosit în analiza traducerii în engleză a poemului eminescian Dintre sute de catarge, în Andrei Bantaș, op. cit., pp. 128-129.*

[17] *„Hogy" mai poate fi și adverb interogativ, vezi Zaicz Gábor, op. cit., p.286.*

[18] *Nichita Stănescu, Opere imperfecte, Editura Albatros, București, 1979, p. 15.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

Jebeleanu prin intercalarea între subordonate a sintagmei „o viață-ntreagă", aparținând propoziției principale a frazei ce se întinde pe ultimele două versuri, cu păstrarea structurii acesteia din original (condițională/circumstanțială de scop/principală). În traducerea lui Bowring structura frazei este schimbată, condițională/principală/circumstanțială de scop, cu o serioasă diluare de sens profund, deoarece „to be near to thee" („să fiu aproape de tine/în preajma ta") nu exprimă atâta profunzime câtă există în original „(hogy Egyesüljünk)". De asemenea, echivalarea acestei sintagme se diluează și în traducerea lui Jebeleanu, care, din motive prozodice, nu mai poate păstra echivalarea reușită din finalul ultimului vers al primului catren, „Să ne unim ființele amândouă", accentul mutându-se de pe unirea celor două ființe într-una singură pe drumul eului liric înspre ființa iubită, „S-ajung la tine voi păcătui!" În acest fel, tiparul măsurii versurilor din ultimul catren se păstrează (11/10/11/10), atât în traducerea lui Jebeleanu, cât și în cea a lui Bowring, cu toate că în primul catren nu au păstrat acest tipar, măsura fiind aici de 11 silabe în fiecare vers, fapt ce semnalează o insuficientă cunoaștere a limbii sursă, în opinia noastră.

În ceea ce privește rima, dacă originalul prezintă o rimă încrucișată rară, unde doar versurile doi și patru ale fiecărui catren rimează („leszek" – „egyesüljenek", respectiv „változom" – „elkárhozom"), exprimând un puternic dinamism, deoarece toate sunt verbe ale devenirii, traducerile nu reușesc, din nou, să țină tiparul decât parțial, în ultimul catren, primul catren al fiecărei traduceri alese de noi fiind redat cu rimă încrucișată, canonică, modelul realizându-se (incomplet), doar în ultimul catren. Precizăm că în adaptarea/traducerea lui Coșbuc, amintită anterior, rima este îmbrățișată, iar măsura versurilor este de 13/14/14/13//14/13/13/14 silabe.

Cât despre muzicalitatea poemului dedicat celei de-a doua muze a poetului romantic maghiar, Mednyánszky Bertá, putem spune că aceasta redă prospețimea și claritatea cântecelor populare maghiare, dovadă fiind și faptul că poezia a fost pusă pe note, una din romanțele remarcabile fiind cântată de Szeleczky Zita.[19] Prezența vocalelor lungi, deschise, „á", „é", precum și a consoanelor ficative surde „sz" = „s" (alveolară) și „s" = „ș" (postalveolară), dau măsura muzicalității textului, sugerând șerpuirea vieții în natură, devenirea celor două ființe întru-o eternă împreunare. Singurul cuvânt mai lung este de cinci silabe („egyesüljenek"), restul fiind bi- și trisilabice. Ceva din muzicalitatea

[19] *Szeleczky Zita, Fa leszek, ha..., după Sándor Petőfi, disponibil la https://www.youtube.com/watch?v=uCIEOjj5hHs, accesat la 09.05.2016.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

originală se pierde în ambele traduceri, mai ales în cea engleză, unde devine de-a dreptul monotonă.

Prin urmare, putem spune că, din punct de vedere lingvistic, traducerile sunt relativ reușite, perfectibile, mai ales cea în limba engleză. Traducerea lui Jebeleanu pare cea mai apropiată de original, chiar dacă diferențele de structură a limbilor în cauză creează anumite dificultăți, în ciuda vocabularului simplu folosit de către autor. Vocabularul traducerilor este destul de bine ales, foarte ușor „poetizat", pe alocuri, folosindu-se cuvinte scurte, mai ales în traducerea engleză (unde avem, în marea majoritate, cuvinte bisilabice). Din punct de vedere gramatical, traducerea lui Jebeleanu păstrează, în mare, sintaxa propozițiilor din primele versuri ale originalul, adică propoziție principală/condițională, respectiv condițională/principală, încrucișare care nu se mai petrece și în traducerea lui Bowring.

Trecând la nivelul pragmatic al analizei noastre, recunoaștem faptul că, în mare, nu putem face mai mult decât inferențe minimale, echivalentul britanicului „educated guess", mai ales în ceea ce privește traducerea în engleză. Conform *Enciclopediei Britannica,* Sir John Bowring (1792 -1872) a fost un scriitor și diplomat foarte influent în sferele înalte ale epocii victoriene. Poliglot, datorită deselor călătorii în scopuri comerciale, devine co-editor al revistei „Westminster Review", fondată în 1824 de către Jeremy Bentham, părintele utilitarianismului, ca vector al politicii radicalilor englezi. Publică, din 1820, studii despre literatura est europeană, olandeză și spaniolă. Devine membru în Parlament, în intervalele 1835–'37 și 1841–'49, unde susține, printre altele, piața liberă, reforma penală și abolirea biciuirii în armată ca metodă coercitivă. Mai amintim că a fost guvernator al Hong-Kong-ului, negociator al tratatului comercial britanic cu Thailanda și comisionar în nou formata republică italiană, având o mare influență ca voce a liberalismului britanic între anii 1850-'60. Este binecunoscut ca prieten și executor literar al lui Jeremy Bentham, publicând *Viața și opera* acestuia, în 11 volume, între anii 1838-'43. Principalele opere sunt *The Kingdom and People of Siam*, 2 vol. (1857) și *Autobiographical Recollections,* publicată de către fiul său, postum, în 1877.[20] Având în vedere cele amintite mai sus, putem presupune că traducerile din poezia lui Petőfi au fost făcute din pasiune, fără restricții de ordin pragmatic, acordându-se, astfel, cu intențiile poetului, adică traducând o ofrandă poetică a acestuia adusă celei de-a doua muze din viața

[20] *Sir John Bowring,* Encyclopædia Britannica Online, *disponibil la, http://www.britannica.com/biography/John-Bowring, accesat la 10.05.2016.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

sa, pe modelul cântecului popular maghiar de dragoste. Demersul nu a fost unul uşor, având în vedere diferenţele culturale şi lingvistice.

Celălalt traducător ales de noi întru relevarea analizei traductologice, Eugen Jebeleanu, este o figură mai cunoscută publicului român, având în vedere faptul că a fost, pe lângă calitatea ce-l recomandă ca subiect de analiză în lucrarea noastră, poet, publicist şi chiar academician. Ca scriitor proletcultist, a fost o portavoce a puterii instaurate în România postbelică, volumul poetului maghiar, apărut la Editura pentru Literatură şi Artă a Uniunii Scriitorilor, Bucureşti, 1949, încadrându-se în tiparul cultural agreat de către noua putere, având în vedere caracterul revoluţionar al acestuia. A mai tradus, pe lângă volume ale maghiarului Ady Endre şi cubanezului N. Guillen, volume de Pablo Neruda şi Rainer Maria Rilke.

Ajungând, în fine, la nivelul socio-cultural, este interesant faptul că, etimologic vorbind, cuvintele ce exprimă fiinţa şi cele două posibile toposuri de reunire a fiinţelor implicate în poem (eul liric şi destinatara jurământului său), provin din izvoare diferite. Astfel, conform lui Zaicz Gábor, substantivul lény[21], din versul „Csak hogy lényink egyesüljenek", folosit la plural şi tradus de către Jebeleanu printr-o sintagmă „fiinţele amândouă" (Bowring îl traduce printr-o echivalare perifrastică din care se pierde esenţialul, „Where'er thou art, let me be near thee too"), s-a format pe tiparul latinescul „ens" („fiinţă"), pe când „mennyország" este un compus din vechiul fino-ugric „menny"[22] şi „ország", provenit din „úr" + „ság" (inversiunea şi adaptarea maghiară a germanului „Herrschaft"), iar „pokol"[23] provine din sârbo-croată. Acest fapt nu dovedeşte, bineînţeles, originea sârbo-slovacă a poetului naţional maghiar, dar scoate în evidenţă importanţa creuzetului lingvistico-cultural al zonei balcanice, oricâtă dorinţă de îndepărtare de acesta ar putea exista. Echivalările acestor cuvinte alese de traducătorul român sunt, de asemenea, de origine latină („fiinţe" şi „firmament"), respectiv slavă („iadul").

Un alt element ce ţine de nivelul cultural îl reprezintă simbolistica arborelui cosmic. Nu întâmplător titlul poemului conţine acest cuvânt, ştiut fiind că mitul cosmogonic maghiar este singurul din zona culturală indo-europeană ce prezintă astre în

[21] *„lény [1790] Mesterséges szóalkotással keletkezett származékszó, a le- igetönek (a lesz ige töváltozatának) -ny névszóképzös származéka. A képzésmódra vö. a tesz ige té- tövéből alakult tény fönevet. A latin ens "létezö" mintájára keletkezett. Eredeti alakja a löny volt, a mai alakot valószinüleg Hemeczy Mihály formálta a nyelvújítás korában" (Zaicz Gábor (op. cit., p. 435).*
[22] *Ibidem, p. 476.*
[23] *Ibidem, p. 581.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7
BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

coroana arborelui vieții.[24] De aici, poate, și continuarea firului poetic pe aliniamentul „mennyország" – „csillaggá változom", traduse de Jebeleanu prin „cerul" - „o stea pe firmamentul tău voi fi" și de Bowring prin „blue heaven" - „I a fixed star (...) would be" și evitarea filierei creștine prin nefolosirea sinonimului „paradicsom" = „paradis"/„rai". Aici găsim și cea mai flagrantă nepotrivire a traducerii lui Jebeleanu, deoarece „ha fának vagy virága" înseamnă „dacă-i ești floare" (copacului) și nu „dacă tu ești floare". Aici Bowring a prins bine sensul, traducând „if thou wilt be its blossom" (unde „its" stă pentru „tree"). Este interesant și alegerea echivalentului din limba română, deoarece aici avem trei sinonime: „copac", „arbor(e)" și „pom", pe care nici limba maghiară și nici cea engleză nu le deține. Dacă e să ne gândim la frumusețea florilor, atunci „pom" ar fi fost o alegere mai potrivită, din punctul nostru de vedere, dar, bineînțeles, atunci firul traducerii ar fi mers în altă direcție.[25] Mai subliniem aici faptul că Bowring schimbă complet semnificația titlului, concentrând, sintetic, întregul poem, care, într-adevăr, poate fi considerat un jurământ („A Vow").

Ajunși la finalul călătoriei noastre poetico-traductologice, putem concluziona că echivalările realizate de către traducătorii poemului petöfian *Fa leszek, ha...* nu sunt nici mai bune, dar nici mai rele decât orice traducere de poezie realizată vreodată. Și asta deoarece, conform unui traducător indian de texte budiste în chineză, traducerea „este ca o mâncare deja mestecată care urmează să i se dea celui care nu poate mesteca singur. Totuși, o astfel de mâncare nu mai are gustul și aroma celei originale."[26]

Am prezentat etapele principale ale unei traduceri, pe urmele unor cunoscuți teoreticieni într-ale traductologiei și poeziei, analizând textul sursă pe cele trei niveluri amintite în incipitul lucrării noastre, *lingvistic, pragmatic* și, mai ales, *socio-cultural*, realizând, deci, o analiză orientată înspre traducere, conform principiului TOTA (Translation-Oriented Text Analysis) și relevând, în paralel, echivalările mai mult sau mai puțin reușite ale traducătorilor aleși în vederea ilustrării demersului nostru. Am observat, astfel, faptul că s-a încercat „corectarea" micilor imperfecțiuni ale poemului original

[24] „A világfa képzete minden nagy kultúrában megtalálható, és az indoeurópai népek körében általánosan ismeretes. A magyar és az indoeurópai népek mondái között azonban találunk egy lényeges különbséget, ami a két fát élesen elválasztja egymástól. A magyar fa csúcsán, vagy az ágai között égitestek vannak. Ez csak a magyar mondákban és díszítőelemekben fordul elő, az indoeurópai népek körében ismeretlen" (Cey-Bert Róbert Gyula, *A magyar ösvallás* in Csihák György (szerkesztö), *Magyar történelem*, „Acta Historica Hungarica Turiciensia", An XVIII, nr. 1, ZMTE, Zürich-Budapest, 2002, p. 274.

[25] *„De câte ori am început aceeași temă, atât în franceză cât și în germană, [...] spre surprinderea mea, s-a desfășurat diferit în cele două limbi" (R. M. Rilke apud A. Bantaș, op. cit., p. 8).*

[26] *Kumarajiva apud A Bantaș, op. cit., p. 7.*

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

printr-o „îmbunătățire" a prozodiei și a gramaticii. În acest proces, au ieșit la iveală elemente care ne îndreptățesc a crede că traducătorii aleși nu cunoșteau în profunzime limba maghiară. Cu toate acestea, traducerile sunt reușite, chiar dacă sunt perfectibile.

În loc de concluzie, relansăm noetic demersul nostru, încercând a lansa o nouă spirală cercului hermeneutic dedicat poemului poetului romantic maghiar. Adică, o traducere proprie, nefinisată îndeajuns:

Când pom voi fi...

Pom voi fi eu, de floare-mi fi-vei.
De rouă ești, eu voi fi floare.
Rouă voi fi, de tu ești soare...
Spre-mpreunare-ntru ființă.

De, fată dragă, tu ești cerul,
Atunci, eu mă prefac luceafăr.
Și dacă, dragă, tu ești iadul
Ticăloși-mă-voi, de smoală.

Bibliografie:

Bantaş, A., Croitoru Elena, *Didactica Traducerii,* Editura Teora, Bucureşti, 1999.

Bloom, Harold, *Anxietatea influenţei. O teorie a poeziei,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.

Cioculescu, Șerban, *Istoria literaturii române III - Epoca marilor clasici*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973.

Csihák György (szerkesztö), *Magyar történelem* in „Acta Historica Hungarica Turiciensia", An XVIII, nr. 1, ZMTE, Zürich-Budapest, 2002.

Inmaculada Mendoza & Nuria Ponce, *Proposal for the Analysis of the Source Text in the Comprehension Phase of the Translation Process: Contextualization, and Analysis of Extra-Linguistic and Intra-Linguistic Aspects*, in „redit. Revista electrónica de didáctica de la traducción y la interpretación", No 2, Malaga, 2009, disponibil la https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3104820, accesat la 04.05.2016.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)

Petőfi, Sándor, *Versek es koltemenyek/Poezii și poeme,* ediție bilingvă,traducere de Eugen Jebeleanu, Editura pentru Literatură, București, 1969.

Nord, Christiane, *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis,* Second Edition, Rodopi, Amsterdam-New York, NY, 2005.

Ricœur, Paul, *Despre traducere*, trad. și studiu introd. de Magda Jeanrenaud; postf. de Domenico Jervolino, Editura Polirom, Iași, 2005.

Sir John Bowring, *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online.* Encyclopædia Britannica Inc., 2016, disponibil la, http://www.britannica.com/biography/John-Bowring, accesat la 30.04.2016.

Warner, Charles Dudley et al, *The Library of the World's Best Literature. An Anthology in Thirty Volumes*, Warner Library Co., New York, 1917; disponibil la Bartleby.com, 2015: http://www.bartleby.com/library/poem/3984.html, accesat la 27.04.2016.

Zaicz Gábor (főszerkesztö), *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete,* Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3957 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:13 UTC)